

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 11 maj 1925 kl. 5 e. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i och för upphörande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten.

I en inom andra kammaren av hr *Engberg* väckt motion, nr 270, hemställes att andra kammaren måtte för sin del besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning om vilka ändringar i gällande bestämmelser, som böra vidtagas, för att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet må upphöra, och för att de med detta ämbete för närvarande förenade åligganden må på lämpligaste och ändamålsenligaste sätt bliva fullgjorda, samt därefter vidtaga de åtgärder, vartill utredningen må kunna föranleda.

Motionen.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat utlåtande över motionen från kanslersämbetet för rikets universitet, som efter hörande av rektorsämbetena vid universiteten i Uppsala och Lund samt vid Karolinska mediko-kirurgiska institutet, de större akademiska konsistorierna i Uppsala och Lund, lärarkollegiet vid Karolinska institutet samt lärarråden vid Stockholms och Göteborgs högskolor till utskottet överlämnat sagda yttranden ävensom eget utlåtande i ämnet; och äro nämnda yttranden och utlåtanden såsom bilagor fogade till utskottets utlåtande.

Infördrade yttranden.

I en motion, väckt vid 1910 års riksdag av herr *Starbäck*, yrkades, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande av åtgärd för avskaffande av prokanslersämbetet vid universiteten i Uppsala och Lund eller, därest härmed förenade göromål finnas böra till någon del bibehållas under särskilt ämbete, att i allt fall biskops självskrivna egenskap av prokansler måtte upphöra. Ett lika lydande yrkande gjordes i en motion, framlämnad samma år i första kammaren av herr *Eliel Löfgren*.

Historik.

I motiveringen till den sistnämnda motionen framhölls bland annat, att befattningar, som icke fylla något verkligt behov, böra avskaffas. Särskilt ansåg

motionären detta gälla sådana befattningar, till vilka viss person på grund av sitt ämbete vore självskriven. Prokanslers befattning med de verkliga kanslersgöromålen på grund av ämbetsställning vore skenbar eller helt tillfällig, beroende på Kungl. Maj:ts förordnande. Uppsala eller Lunds universitet hade icke förskyllt att stå under en särskild biskoplig protektion. Ansåges nödigt eller lämpligt att behålla prokanslern som eventuell ställföreträdare för kanslern, borde prokanslern av Kungl. Maj:t utses efter liknande grunder som denne.

Andra kammarens första tillfälliga utskott avstyrkte bifall till motionen och framhöll därvid i sitt utlåtande bland annat, att gällande bestämmelser rörande prokanslersämbetet nyss blivit reviderade och att vid universiteten icke någon allvarligare opinion för ämbetets avskaffande gjort sig märkbar. Andra kammaren biföll denna utskottets avstyrkande hemställan.

Herr Lövgrens motion i första kammaren rönt ett liknande öde. Av praktiska grunder avstyrktes den av kammarens andra tillfälliga utskott, och utskottets hemställan bifölls av kammaren.

Vid 1913 års riksdag förekom frågan ånyo i en något förändrad form. Herr *Christiernson* hemställde nämligen i en motion, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära sådan ändring i gällande bestämmelser, att prokanslersämbetet vid universiteten avskaffades, och att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt inkomma med förslag i ärendet till riksdagen. I sin framställning betecknade motionären prokanslersämbetet såsom en från svunna tider arvtagen dekorationssuppgift. Andra kammarens första tillfälliga utskott avstyrkte bifall till motionen, och andra kammaren biträdde detta utskottets yrkande, varigenom frågan även denna gång förföll.

Samma yrkanden, som förelågo i herrar Starbäcks och Lövgrens ovannämnda motioner, återupptogs år 1918 i en motion, väckt av herr *Björck* m. fl. i andra kammaren, vilken motion hänvisades till kammarens första tillfälliga utskott. Utskottet, som sade sig icke vilja taga bestämd ståndpunkt till frågan, huruvida prokanslersämbetet såsom sådant kunde anses böra vidmakthållas, hemställde, att sådan ändring i gällande bestämmelser måtte vidtagas, att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten måtte upphöra. Denna utskottets hemställan bifölls efter en längre överläggning av andra kammaren med 104 röster mot 68. Ärendet delgavs sedan första kammaren, som hänvisade detsamma till sitt första tillfälliga utskott, vilket hemställde, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens beslut i frågan. Denna hemställan bifölls av första kammaren, varigenom frågan vid denna riksdag fallit.

Vid 1922 års riksdag yrkade herr *Wagnsson* i en i andra kammaren väckt motion, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära sådan ändring i gällande bestämmelser, att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten må upphöra. Motionen hänvisades till andra kammarens första tillfälliga utskott, som hemställde om bifall till densamma. Efter en längre debatt beslöt andra kammaren med 104 röster mot 95 i enlighet med utskottets hemställan. Minoriteten röstade för ärendets återförvisning till utskottet för ny

behandling. Utskottet hade nämligen icke inhämtat kanslersämbetets yttrande över motionen.

Ärendet delgavs sedan första kammaren, som remitterade detsamma till sitt första tillfälliga utskott. Sedan detta inhämtat kanslersämbetets yttrande i frågan och jämväl de större akademiska konsistorierna i Uppsala och Lund samt Karolinska institutets lärarkollegium beretts tillfälle att yttra sig över motionen, förklarade utskottet sig ha funnit, att giltiga skäl kunna anföras för den i motionen föreslagna reformen. Utskottet hemställde, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut. Första kammaren avslog emellertid denna utskottets hemställan med 71 röster mot 56, varigenom frågan även denna gång hade fallit.

Gällande universitetsstatuter innehålla med avseende på prokanslersämbetet följande bestämmelser:

*Prokans-
lerens
åligganden.*

§ 11.

Då kanslersämbetet är ledigt eller kanslern anmäler sig för någon tid vara förhindrad att bestrida ämbetet, förordnar Kungl. Maj:t, huru med ämbetets utövning under tiden skall förhållas.

§ 12.

Prokansler för universitetet i Uppsala är ärkebiskopen, prokansler för universitetet i Lund är biskopen över Lunds stift.

§ 13.

Prokanslern bör göra sig underrättad om alla universitetets angelägenheter, lärarnes verksamhet, undervisningens gång och de studerandes sedliga förhållande samt med upplysningar och råd, där han så aktar nödigt, främja universitetets väl och anseende.

§ 14.

Prokanslern äger, när han så för gott finner, övervara konsistoriernas överläggningar samt i dem, men ej i besluten taga del.

§ 15.

Prokanslern äger, då omständigheterna därtill föranleda, hos kanslern göra de framställningar och föreslå de åtgärder, han anser för universitetet gagnande.

§ 16.

När kanslersämbetet är ledigt, bestride prokanslern de åligganden, som tillhöra detta ämbete, till dess Kungl. Maj:t meddelat förordnande om ämbetets uppehållande.

Till dessa bestämmelser må läggas, att prokanslern har att deltaga i och presidera vid val av kansler, att bevilja universitetens lärare och tjänstemän tjänstledighet för högst en månad samt att meddela kortare interimsförordnanden.

Utskottet.

Såsom av historiken framgår, har föreliggande fråga under de senaste femton åren icke mindre än fyra gånger varit föremål för riksdagens behandling. Vid de två tillfällen, då detta senast skedde, lämnade andra kammaren sitt bifall till en hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om sådan ändring i gällande bestämmelser, att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet måtte upphöra. Första kammaren avtog emellertid motionerna, och detta avslag motiverades vid 1922 års riksdag huvudsakligen med två skäl: dels anfördes det, att någon mera allmän önskan om upphävande av självskrivnenheten icke uttalats från universitetens sida, dels ock, att någon utredning icke begärts, om vad som borde sättas i stället för den hittillsvarande prokanslersinstitutionen. När frågan nu åter föreligger till avgörande inom riksdagen, kunna emellertid dessa argument icke längre återopas, då spörsmålet ur båda dessa synpunkter nu kommit i ett helt nytt läge.

Kort tid efter det den föreliggande motionen blivit väckt, men innan den hunnit remitteras, upptogs saken till behandling av det större akademiska konsistoriet vid Lunds universitet, vars majoritet, redan när frågan senast förelåg inom riksdagen, uttalade sig för självskrivnenhetens avskaffande. Vid votering om det av en inom konsistoriet utsedd kommitté framlagda förslaget till uttalande avgavs icke en enda röst för självskrivnenhetens bibehållande. Meningsskiljaktigheten gällde endast de olika förslag, som framkommit, om hur saken positivt borde ordnas. Majoriteten beslöt att, i enlighet med kommittémajoritetens förslag, ingå till Kungl. Maj:t med underdånig hemställan om sådan ändring av 12 § i gällande universitetsstatuter, att prokanslerer för universiteten i Uppsala och Lund hädanefter skola utnämnas av Kungl. Maj:t efter föregångna val, samt om fastställande av en övergångsbestämmelse, vari stadgas, att val av prokansler för universitet i Uppsala skall första gången företagas vid nuvarande prokanslerns avgång. Några av majoritetens medlemmar önskade, att de sålunda föreslagna valen skulle avse endast viss begränsad tid (fem eller tio år). En minoritet uttalade sig för professor Mobergs i reservation till kommittéförslaget framställda yrkande, att konsistoriet måtte genom kanslern hos Kungl. Maj:t utverka, att prokanslersämbetet vid universitetet måtte tillsvidare lämnas obesatt.

Det av Lundakonsistoriet antagna förslaget till uttalande antogs även med stor majoritet (17 röster mot 7) av större akademiska konsistoriet vid Uppsala universitet.

De övriga akademiska myndigheter, från vilka yttranden inforrats genom kanslersämbetet, nämligen Karolinska institutets lärarkollegium samt lärarråden vid Stockholms och Göteborgs högskolor, ha, med instämmande i de väckta motionerna, ävenledes förordat självskrivnenhetens upphävande och verkställandet av

en utredning. De två sistnämnda lärarråden hava därvid särskilt uttalat sig för den i motionens motivering förslagsvis framförda tanken på tillsättandet av en för rikets samtliga universitet och högskolor gemensam vicekansler.

Av ovanberörda yttranden framgår alltså, att konsistorierna och lärarråden vid rikets universitet och högskolor, enhälligt eller med stor majoritet, uttalat sig såväl för självskriften avskaffande som för det i motionen föreslagna utredningen, och att de sålunda givit motionärens hemställan det starkaste tänkbara stöd.

Det synes framgå av kanslersämbetets skrivelse, att även universitetskanslern är beredd att tillstyrka åtgärder i motionens syfte, vilket måste ur saklig synpunkt betraktas såsom ett ytterligare stöd för densamma.

Den sålunda av samtliga hörda universitetsmyndigheter uttryckta önskan om en reform av prokanslersinstitutionen i av motionären angiven riktning vill även utskottet för sin del skänka sin anslutning.

Utskottet delar nämligen den av såväl motionären som av konsistorierna uttalade uppfattningen, att, ehuru ärkebiskopens och biskopens i Lund självskrivna utövande av prokanslersämbetet är förklarligt med hänsyn till dess historiska tillkomst, det numera icke förefinnes några principiella skäl för bibehållandet av en ordning, som icke lägre svarar till sakförhållandena, och att en ändring även ur praktiska synpunkter är påkallad. Huruvida denna ändring bör gå i den av konsistorierna föreslagna riktningen, att de lokala prokanslererna bibehållas men tillsättas genom val, eller huruvida den av lärarråden förordade gemensamma vicekanslersinstitutionen är att föredraga, därom anser sig utskottet icke böra uttala någon mening. Det torde kunna överlämnas åt Kungl. Maj:t att ordna detta spörsmål med ledning av vad som kommer att framgå av den begärda utredningen. Dock vill utskottet betona, att de åtgärder, som kunna komma att av Kungl. Maj:t vidtagas icke i något hänseende må utgöra intrång på universitetens nuvarande självstyrelse.

Ehuru universitetskanslern, såsom ovan nämnts, synes hava ställt sig tillmötesgående till motionens syfte, har kanslersämbetet likväl hemställt, att utskottet icke måtte föreslå riksdagen att vidtaga någon vidare åtgärd i ärendet, enär kanslern har för avsikt att själv ytterligare utreda frågan och därefter ingiva underdånigt förslag i ämnet.

Utskottet kan emellertid icke finna skäl föreligga för att riksdagen, på sätt kanslersämbetet här ifrågasatt, skulle underlåta att uttala sin mening i en fråga, vilken så många gånger tidigare varit föremål för dess omprövning. Det anser det tvärtom önskvärt, att de åtgärder, vilka Kungl. Maj:t kan komma att i ärendet företaga, få ett stöd i ett riksdagsbeslut. Utskottet har därför ansett sig oförhindrat att på ovan anförda grunder tillstyrka bifall till motionen och hemställer alltså,

att andra kammaren måtte för sin del besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa

utredning om vilka ändringar i gällande bestämmelser, som böra vidtagas, för att biskops självskrivna utövande av prokanslers-ämbetet må upphöra, och för att de med detta ämbete för närvarande förenade åligganden må på ändamålsenligaste sätt bliva fullgjorda, samt därefter vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 8 maj 1925.

På utskottets vägnar:

RUBEN WAGNSSON.

Närvarande vid ärendets slutbehandling inom utskottet: hrr *Wagnsson, Lindmark, Öhman, Holmdahl, Lundén, Englund, Gardell* i Gans, *Andrén, Mogård* och *Mosesson*.

Reservation

av herrar *Lindmark, Holmdahl, Gardell* i Gans och *Andrén*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

Frågan om ärkebiskopens i Uppsala och biskopens i Lund självskrivnenhet som prokansler har, sedan riksdagen sist behandlade denna fråga, kommit i ett delvis nytt läge. Visserligen ha under senare tid icke från något håll några verkliga olägenheter med den nuvarande ordningen blivit påvisade, och det kunde därför synas föga motiverat att nu söka åstadkomma en ändring. Med hänsyn till de möjligheter, som en alltid oviss framtid kan föra med sig, har emellertid det större akademiska konsistoriet i Lund på grundval av en av särskilt tillsatta sakkunnige utförd utredning, med mycket stor majoritet antagit ett sådant förslag till ändring av universitetsstatuterna, § 12, att biskops självskrivna rätt till prokansleriatet skulle upphöra och tillsättandet av detta ämbete ske förmedelst val. Detta förslag har senare med stor majoritet (17 röster mot 7) blivit tillstyrkt även av det större akademiska konsistoriet i Uppsala. Det förslag, varom sålunda de större akademiska konsistorierna vid våra två universitet ha enats, har vidare genom rektorsämbetet vid Lunds universitet i skrivelse av den 14 februari blivit avgivet till Kungl. Maj:t med en underdånig hemställan, att detsamma måtte vinna Kungl. Maj:ts nådiga bifall. I ett av utskottet jämlikt föreskrifterna i R. O. § 46 begärt yttrande har

kanslern för rikets universitet dessutom förklarar, att det är kanslersämbetets avsikt att efter övriga vederbörandes hörande och på grundvalen av den sålunda förebragta utredningen till Kungl. Maj:t ingiva underdånigt förslag i ämnet, varigenom det med motionen avsedda syftet skulle komma att ernås. Då sålunda det i motionen framförda önskemålet genom de akademiska myndigheternas eget initiativ och efter av dem verkställd sakkunnig utredning kommer att underställas Kungl. Maj:ts nådiga prövning, torde det icke vara motiverat, att riksdagen i enlighet med förevarande motion begär en förnyad utredning av frågan. Kravet på en ny utredning har icke heller vunnit någon starkare anslutning från universitetens och högskolornas sida. Av de akademiska myndigheter, som yttrat sig i prokanslersfrågan, ha endast trenne berört motionens krav i berörda hänseende. Det större akademiska konsistoriet i Uppsala avstyrker för sin del den ifrågasatta utredningen, och samma ståndpunkt intages av kanslern för rikets universitet. Endast Karolinska institutets lärarekollegium har förordat den i motionen föreslagna utredningen, av skrivelsen att döma utan att ha beaktat den utredning, som föranstaltats av det större akademiska konsistoriet i Lund.

Utskottet förutsätter, att motionären med den föreslagna förändringen i fråga om prokanslersämbetet icke avser någon inskränkning av den vidsträckta självstyrelse, som sedan gammalt utmärkt våra universitet och som utan tvivel varit till stort gagn för den vetenskapliga utvecklingen i vårt land. Men respekten för denna akademiska självstyrelse kräver också, att riksdagen icke onödigtvis ingriper vid ordnandet av en detalj i universitetens organisation, som från statsfinansiell synpunkt saknar varje betydelse, vilket är fallet med den av universiteten själva nu föreslagna omorganisationen av prokanslersämbetet. Därtill kommer, att det under en tid, då statsmakterna av ekonomiska skäl sökt vinnlägga sig om en viss återhållsamhet i fråga om utredningsarbetet, måste anses särskilt olämpligt att begära en förnyad utredning av en fråga, som redan föreligger på ett fullständigt och sakkunnigt sätt utredd, i all synnerhet som den redan verkställda utredningen lett till ett förslag, som vunnit en stark anslutning vid våra tvenne statsuniversitet, vilka äro de enda av våra högskolor, som ha ett lokalt prokanslersämbete.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att herr Engbergs förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Bilaga.

Till andra kammarens första tillfälliga utskott.

I en inom andra kammaren väckt enskild motion har hemställts om skrivelse till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning om vilka ändringar i gällande bestämmelser, som böra vidtagas, för att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet må upphöra, och för att de med detta ämbete för närvarande förenade åligganden må på lämpligaste och ändamålsenligaste sätt bliva fullgjorda, samt därefter vidtaga de åtgärder, var till utredningen må kunna föranleda.

Sedan utskottet i avlåten skrivelse till vederbörande ledamot av statsrådet anhållit, att statsrådet måtte utverka Kungl. Maj:ts befallning till kanslersämbetet för rikets universitet att efter hörande av rektorsämbetena vid universiteten i Uppsala och Lund samt vid Karolinska mediko-kirurgiska institutet, de större akademiska konsistorierna i Uppsala och Lund, lärarkollegiet vid Karolinska institutet samt lärarråden vid Stockholms och Göteborgs högskolor till utskottet inkomma med yttrande över motionen, har Kungl. Maj:t genom nådig remiss den 20 februari 1925 förklarat Kungl. Maj:ts nådiga vilja vara, att kanslersämbetet skyndsamt efter ovannämnda vederbörandes hörande till utskottet avgiver det av utskottet begärda yttrandet.

Till underdånig åtlydnad av den nådiga remissen har kanslersämbetet inhämtat yttranden i ärendet från de större akademiska konsistorierna i Uppsala och Lund, lärarkollegiet vid Karolinska institutet samt lärarråden vid Stockholms och Göteborgs högskolor, vilka yttranden härmed överlämnas.

För egen del får kanslersämbetet meddela, att frågan om upphörande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten redan före utskottets skrivelse blivit väckt inom det större akademiska konsistoriet i Lund och föranlett en av konsistoriet till kanslersämbetet ingiven underdånig framställning i ämnet, samt att kanslersämbetet har för avsikt att efter övriga vederbörandes hörande och på grundvalen av den sålunda förebragta utredningen till Kungl. Maj:t ingiva underdånigt förslag i ämnet, varför kanslersämbetet, då det med motionen avsedda syfte sålunda i alla händelser kommer att ernås, tillåter sig hemställa, att utskottet ej måtte till riksdagen göra framställning om vidtagande av någon vidare åtgärd med anledning av den väckta motionen.

Stockholm den 28 mars 1925.

CARL SWARTZ.

Axel Hamacher.

Till herr kanslern för rikets universitet.

Med anledning av särskilda remisser från kanslersämbetet har konsistoriet anmodats inkomma med yttrande rörande i riksdagens båda kamrar väckta lika lydande motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning om vilka ändringar i gällande bestämmelser, som böra vidtagas, för att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet må upphöra, och för att de med detta ämbete för närvarande förenade åligganden må på lämpligaste och ändamålsenligaste sätt bli fullgjorda, samt därefter vidtaga de åtgärder, vartill utredningen må kunna för-
anleda.

Sedan vid behandling av berörda ärende den 28 nästlidne februari konsistoriet uppdragit åt utsedde kommitterade, nämligen rektor professor Stavenow samt professorerna Quensel, Gullstrand, Engströmer och v. Friesen att avgiva förslag till konsistoriets yttrande i ärendet, får nu konsistoriet i överensstämmelse med vad kommitterade föreslagit till kanslern med anledning av de särskilda remisserna anföra följande.

I den föreliggande frågan vill konsistoriet först påminna därom, att konsistoriet med anledning av remiss av en liknande riksdagsmotion år 1922 då förklarade, att konsistoriet icke hade funnit den bestående prokanslersinstitutionen hava på något sätt medfört någon olägenhet för universitetet utan att denna institution i flera avseenden, icke minst med hänsyn till de representativa plikter, som av ålder ansetts förbundna därmed, varit universitetet till gagn och heder, varför konsistoriet icke ansåg någon ändring av detta ämbete motiverad. Denna ståndpunkt har konsistoriet icke fått anledning på grund av någon senare erfarenhet att frångå. Då emellertid ungefär samtidigt med nu förevarande remiss till konsistoriets yttrande även remitterats ett av Lunds universitets konsistorium framlagt förslag till ändring av § 12 universitetsstatuterna, vilket förslag utan att för övrigt föreslå någon rubbning av prokanslersämbetets ställning och befogenhet, endast går ut på att upphäva ärkebiskopens och biskopens i Lund självskrivnenhet att vara prokansler, den förre vid Uppsala, den senare vid Lunds universitet, och i stället införa val av prokansler genom vederbörande universitets akademiska församling, har konsistoriet på grund av skäl, som äro anförda i konsistoriets i ärendet avgivna yttrande enligt härvid bilagda utdrag av dess protokoll, ansett sig böra gå med på detta förslag. Någon ytterligare ändring anser konsistoriet icke för närvarande och utan att erfarenheten av det nya föreslagna sättet för prokanslers tillsättning därtill skulle visa sig giva anledning böra förekomma och får därför under förutsättning av nådigt bifall till konsistoriernas ovannämnda förslag för sin del avstyrka den ifrågasatta utredningen i ärendet.

Uppsala den 14 mars 1925.

På det större akademiska konsistoriets vägnar:

LUDVIG STAVENOW.

H. Sjöberg.

Utdrag av större akademiska konsistoriets i Uppsala protokoll den 14 mars 1925.

§ 5.

På grund av remiss från kanslersämbetet av den 27 nästlidne februari hade konsistoriet anmodats inkomma med yttrande i anledning av följande av det större konsistoriet vid Lunds universitet avgivna underdåniga framställning om vise ändring av § 12 i gällande universitetsstatuter och om fastställande av därtill hörande övergångsbestämmelse:

”Till Konungen — — — — — Bil. A 1—3.¹⁾

Sedan vid behandling av ärendet den 28 nästlidne februari konsistoriet uppdragit åt utsedde kommitterade, nämligen rektor professor Stavenow, professorerna Quensel, Gullstrand, Engströmer och von Friesen att avgiva förslag till yttrande från konsistoriets sida, föredrogs nu från kommitterade inkommet förslag till utlåtande, så lydande:

”Det av Lunds konsistorium väckta förslaget avser uteslutande att avskaffa den självskrivnenhet att vara universitetets prokansler, som nuvarande statuter tillerkänna biskopen i Lund och ärkebiskopen i Uppsala, den förre vid Lunds och den senare vid Uppsala universitet. Någon annan ändring av prokanslersämbetet är icke nu av lundakonsistoriets majoritet påyrkad, ehuru väl i den motivering till det föreliggande förslaget, som sagda konsistoriums utsedda kommitterade framlagt och som legat till grund för detsamma, åtskilliga andra ändringar, även prokansleriatets avskaffande, diskuterats.

Konsistoriet håller väl före, såsom konsistoriet tidigare haft anledning uttala, att någon olägenhet av ärkebiskopens självskrivnenhet att vara Uppsala universitetets prokansler icke förmärkts, varför ett upphävande därav kan synas mindre nödigt. Men då konsistoriet ingalunda vill förneka möjligheten av att en dylik olägenhet skulle kunna i framtiden uppstå samt då Lunds konsistorium funnit tiden vara kommen att nu för sin del påyrka självskrivnenhetens upphävande, vill konsistoriet icke längre motsätta sig en dylik reform.

Konsistoriet håller före, att, om den akademiska församlingen vid ett framtida val skulle komma att välja ärkebiskopen till prokansler, detta senare ämbete otvivelaktigt skulle komma att bevara de goda traditioner, som hittills till universitetets nytta och heder förefunnits, och den omständigheten att ärkebiskopen innehade prokanslersämbetet icke längre med självskrivnenhetens rätt utan på grund av universitetets genom val uttalade förtroende icke skulle på något sätt ändra uppfattningen av ämbetets betydelse och uppgift eller den traditionella utövningen därav. Skulle däremot valet i en framtid komma att riktas mot någon annan person än ärkebiskopen, kan ju visserligen snarare tänkas, att ämbetets gamla traditioner ej skulle kunna upprätthållas, att utövningen av prokanslers nu stadgade befogenheter skulle kunna bli för universitetet besvärande eller den praxis, enligt vilken för närvarande vice kansler under förfall för kansler brukar av Kungl. Maj:t förordnas, skulle medföra vissa olägenheter och svårigheter. Det synes dock konsistoriet, som om det vore försiktigast att först efter och på grund av den erfarenhet, som en längre tids tillämpning av det nu föreslagna sättet för prokanslers tillsättning kan medföra, framkomma med förslag till ytter-

¹⁾ Se sid. 16.

ligare ändringar av prokanslersämbetet, därest sådana då skulle visat sig behöfliga.

Konsistoriet vill alltså, i överensstämmelse med vad av Lunds konsistorium föreslagits, hemställa om följande ändring av § 12 i universitetsstatuterna jämte övergångsstadgande:

§ 12.

1. Prokansler för universitetet i Uppsala och prokansler för universitetet i Lund utnämnas av Kungl. Maj:t efter föregångna val, som för vardera universitetet förrättas å tid, som Kungl. Maj:t bestämmer.

2. Prokansler väljes av den akademiska församlingen. Valmans utevaro hindrar ej valförrättningens företagande. Valförrättare är rektor eller den hans ämbete förvaltar. Valet sker med slutna sedlar, upptagande namnet på den person, som anses till ämbetet lämpligast. Avgivna röster uppräknas inför protokoll, som förses med underskrift av valförrättaren och två andra valmän. Valförrättaren har att, med överlämnande av protokollet, hos Kungl. Maj:t anmäla valets utgång.

3. Anser Kungl. Maj:t icke, att den, som erhållit de flesta rösterna, eller, där två eller flera erhållit högsta röstetal, någon av dessa bör till ämbetet utnämnas, förordnar Kungl. Maj:t om nytt val."

"Övergångsbestämmelse.

Val av prokansler för universitetet i Uppsala skall första gången företagas vid nuvarande prokanslerns avgång."

Under härpå uppkommen överläggning i ärendet anförde professor *C. A. Reuter-skiöld* till protokollet följande:

"Enighet synes råda därom, att ett eventuellt upphävande av det n. v. prokanslersämbetet icke kan ske utan att på annat sätt sörjes för att dels, vid hinder för kanslern, dennes ämbete upprätthålles, dels eljes å den ort, där universitet finnes, prokanslerns uppgifter må behörigen fyllas. Olägenheterna av en ständig gemensam vice kansler i huvudstaden eller i endera universitetsstaden äro så uppenbara, att förslag om ett sådant ämbetes inrättande borde anses uteslutet. Av de lokala uppgifter åter, som nu åligga prokanslern, kunna visserligen utan olägenhet alla, utom de representativa, överflyttas på rector magnificus, varemot åtminstone i Uppsala det måste anses olämpligt att låta ett rektorsval komma att väsentligt påverkas av den här i regel förefintliga svårigheten att finna lämpliga kandidater med sådan ekonomisk ställning, att de skulle anse sig kunna övertaga den med ofta dryga uppoffringar förenade representationsskyldighet som skärligen bör medfölja prokansleriatet. Redan nu torde de med rektorsämbetet förenade representationskostnaderna verka i viss mån hindrande vid rektorsval; och den uppdelning, som i Lund synes hava ifrågasatts på olika professorer i olika fall av representationsskyldigheten, torde knappast i de här relevanta fallen kunna i Uppsala komma i fråga.

Ej heller torde, där val av prokansler skulle införas, i regel i Uppsala kunna påräknas, att bland emiriti skola finnas för ställningen lämpade män i dylik ekonomisk ställning. Betydelsen av prokanslerns representativa uppgifter får heller icke underskattas, vare sig det gäller utläningar, som besöka universitetet, eller eljes. Och hittills har veterligen intet missförstånd uppstått därav att prokanslern tillika varit ärkebiskop eller biskop, så att t. ex. universitetet därigenom ansetts underordnat kyrkan, utan det har tvärtom varit så, att ärkebiskopen, resp.

biskopen, genom sitt prokansleriat erhållit högre ställning och anseende än alla andra biskopar. Ej heller har någonsin förmärkts, att prokanslern-ärkebiskopen utövat något slags patriarkaliskt förmynderskap eller intrång på universitetets frihet. Skulle nu självskriivenheten upphöra och val införas, betydde detta, vad Uppsala angår, praktiskt taget, att valet måste falla på ärkebiskopen, dock utan skyldighet för denne att utan ersättning fullgöra därmed förbundna representation. Att för den tänkbara men praktiskt sällsynta möjligheten att annan person undantagsvis kunde väljas, ändra den av ålder bestående och hittills i praktiskt hänseende såsom fullt tillfredsställande allmänt ansedda ordningen, synes mig på intet sätt motiverat och i sak endast ledande antingen till onödiga och skadliga valstrider, där mot förmodan flere möjliga kandidater skulle finnas, eller till ett rent formellt och därför överflödigt skenval utan garanti ens för valets mottagande utan besvärliga villkor eller förbehåll.

Utom dess torde varje försök till omreglering av prokansleriatet förr eller senare leda till begränsning av universitetens valrätt och till ökande av deras beroende av Kungl. Maj:t. Jag måste därför meo voto avstyrka de väckta förslagen och hemställa om oförändrat bibehållande av n. v. prokanslersämbetet."

Professor *Edgar Reuterskiöld* anförde:

"Frågan om ärkebiskopens i Uppsala och biskopens i Lund självskriivenhet som prokanslerer för respektive universitet ligger, synes det mig, rätt betecknande till i såväl skrivelsen från Lund som i den nyss här föredragna. Man har icke kunnat påvisa en enda olägenhet av den nuvarande organisationen. De olägenheter, som i den offentliga diskussionen framhållits, ha alla endast varit tankeexperiment, d. v. s. om det eller det skulle inträffa, som ännu aldrig hänt, så skulle den eller den olägenheten möjligen kunna följa. Ett starkare stöd för bibehållande av den nuvarande ordningen lärer näppeligen kunna framhållas. Också går skrivelsen från Lund ju ut på att söka utfinna något sätt för avvärjande av de olägenheter, som skulle följa av den begärda reformen. Skälet för denna är alltså icke några klagomål över det sätt varpå detta ämbete handhafts, utan endast den härskande uppfattningens reaktion mot all självskriivenhet. Det är således icke fråga om realiteter, endast för dagen rådande doktriner. Jag måste erkänna, att jag icke anser detta för fullgoda skäl för den föreslagna förändringen. Det gäller en gammal ur vår kulturella historia uppvuxen och med vår gamla kulturella storhet sammanhängande form. Då en nedärvd form visar sig åstadkomma vad därmed icke avsetts, må den förändras. Men så är här icke fallet utan tvärtom. Därtill kommer en sak, som jag, även med risk att stå ensam om min uppfattning, måste framhålla, den nämligen att vi bli fattiga såväl den enskilde som folket, då vi nödgas frångå den historiska tradition, som blivit ett vårt särmärke. Ett sådant är för oss det samband, som alltid funnits emellan vår kyrka och vårt folks bildning. Det må endast tillkomma den bornerade okungheten eller, såsom någon sagt, den självbelåtna halvbildningen att glömma vad kyrkan betytt för universitet, läroverk och folkskola. Ett monument över denna betydelse och ett bevis för att den tacksamhetsskulden ännu förnimmes ha vi i universitetsstatuternas § 12. Man förklarar nu, att detta är väl dyrköpt, då det måste uppehållas med risken, att den biskoplige prokanslern skall på ett för universitetet besvärande sätt tillämpa föreskrifterna i § 13, d. v. s. att "prokanslern bör göra sig underrättad om alla universitetets angelägenheter, lärarnes verksamhet, undervisningens gång och de studerandes sedliga förhållanden samt med upplysningar och råd, där han så aktar nödigt, främja universitetets väl och anseende." Hittills, erkänner man, har denna föreskrift aldrig föranlett något obehörigt ingripande från prokanslers sida. Och det torde ligga alldeles klart, att

någon risk härför icke förefinnes, så länge det förblir vid den nuvarande ordningen. Däremot torde det knappast vara tvivel underkastat, att en *vald* prokansler, t. ex. en professor emeritus, skulle anse sig icke allenast berättigad utan rent av förpliktad att iakttaga dessa föreskrifter med en uppmärksamhet, som helt visst skulle åstadkomma många onödiga slitningar och störningar. Det enklaste sättet att undvika även de uppkonstruerade olägenheterna med den nuvarande organisationen synes mig vara att upphäva § 13. Då återstode endast fördelarna och därtill bibehölles en förbindelse med denne kyrkans högste ämbetsman, som både i Uppsala och Lund dock alltid kommer att inneha en sådan ställning, att han icke — hur gärna man det än ville — kan förbises. Vidare håller jag före, att den nuvarande ordningen i sin mån är ett värn för universitetens självstyrelse. Ty komma universiteten att välja exempelvis emeriti till prokanslerer, lär det icke dröja länge, innan Kungl. Maj:t av olika anledningar utsåge någon högre departements tjänsteman att bestrida kanslers ämbete vid förfall för honom eller under vakans. Huru framstående denna ämbetsman än vore, skulle en sådan sakernas utveckling ej vara önskvärd.

Då det alltså icke visats, att någon som helst olägenhet är förknippad med den nuvarande ordningen, och då ett bevarande av historisk tradition är ett drag av den kultur, som ej får vara universiteten främmande, finner jag ingen som helst anledning att tillstyrka den föreslagna förändringen angående tillsättande av prokanslersämbetet. Det må tillåtas mig att med anledning av ett uttalande i Lundaskrivelsen framhålla ännu en synpunkt. Skola verkligen universiteten bara för en rent doktrinär uppfattnings skull frånhända sig möjligheten att inverka på tillsättandet av två för vår kulturella ställning, trots allt vad man säger om deras betydelselöshet, så framträdande platser som innehavaren av Svea rikets ärkebiskopsstol och Lunds på stolta traditioner så rika biskopssäte. Ty ingen kan väl dock på allvar tro, att den nuvarande ordningen för ärkebiskopval kommer att bibehållas, om ärkebiskopen ej längre är prokansler; likaså lär det väl endast vara en from önskan, att professorerna i Lund alltfört skola bibehållas vid sin rösträtt vid biskopsvalet, då biskopen ej längre är självskriven prokansler.

Då jag alltså ej anser den föreslagna förändringen varken nödig eller nyttig, får jag för min del avstyrka såväl förslaget från Lund som den föreslagna utredningen."

Efter slutad diskussion företogs omröstning, varvid konsistoriets ledamöter efter upprop yttrade följande.

Professor *Thorling* förklarade sig rösta för kommitterades förslag till yttrande i frågan.

Domprosten *Lizell* röstade under åberopande i huvudsak av vad professor Edgar Reuterskiöld under diskussionen anfört för avstyrkande av den förevarande framställningen.

Professor *Linderholm* yttrade sig sålunda:

"Det var ej min avsikt att yttra mig i denna fråga, men som förhandlingarna i konsistoriet nu ställt sig, anser jag mig av min ställning skyldig att med några ord angiva min ståndpunkt i detta ärende.

Det säger sig självt, att jag som teolog och kyrkohistoriker måste behjärta de synpunkter, som anförts dels av min kollega i fakulteten, prof. Edgar Reuterskiöld, dels av prof. C. A. Reuterskiöld. Universitetets representativa behov kunna näppeligen bättre än nu tillgodoses. Men detta är ju ej huvudsaken, utan främjandet av universitetets vetenskapliga arbete. Universitetsstatuternas § 13 om prokanslers uppsiktsrätt betraktar jag som en död bokstav och fruktar för framtiden inga *övergripping* mot detta arbete från en biskoplig prokanslers sida. Den

tid är gången, då sådant var möjligt. Men å andra sidan kan ej ett positivt främjande av den fria forskningen, universitetens oeftergivliga uppgift, på alla områden förväntas bli främjad av kyrkans män. Kyrka och universitet, teologi och vetenskap hava även hos oss i realiteten gått allt för mycket i sär för att det skulle vara möjligt.

Det är vemodigt och allvarligt, att ännu ett band mellan kyrka och samhälle, mellan kristendom och kultur brister, men kyrka och teologi hava så velat, och det gamla bandet på den punkt, som nu är i fråga, är nu blott av formell natur. Det inre sammanhanget är brutet.

Därför kan jag icke dela min kollega prof. Edgar Reuterskiölds mening, att universitetet bör bevara den nuvarande ordningen, emedan det har en röst vid ärkebiskopsval och därmed utsikt att inverka på detta. Jag fruktar, att universitetet för framtiden har föga utsikter att kunna göra detta, med den riktning kyrka och teologi och för övrigt den dessa bestämmande allmänna religiösa utvecklingen hos vårt folks breda lager tagit. Utgången av det nu skedda biskopsvalet i Lund bekräftar detta. Ehuru det var allom väl bekant, att ingen röst från universitetet kunde antagas komma att tillfalla den kyrkliga ultrahögerns kandidat, erhöll denne likväl av prästerskapet de flesta rösterna till första rummet, fastän hans plats å förslaget blev en annan.

Ehuru det ärkebiskopliga resp. biskopliga prokansleriatet sålunda enligt min mening icke längre är ett uttryck för en verklig andlig samhörighet mellan kyrka och universitet eller mellan teologi och vetenskap, skulle jag likväl av pietetsskäl ha röstat för den nuvarande ordningen, därest icke frågan genom Lundauniversitetets åtgöranden och beslut kommit i ett sådant läge, att jag måste säga mig det, att det nu ges blott en enda väg att gå. Jag kan nämligen icke gärna tänka mig, att vårt systeruniversitetets anhållan skall å högsta ort avslås, ej heller att en olika ordning skall i förevarande hänseende bli gällande vid de båda universiteten.

Under sådana förhållanden finner jag skäligt och rimligast att meo voto avsluta mig till det förslag till yttrande, som av konsistoriets kommitté framlagts, och jag finner mig så mycket mindre förhindrad att göra detta, som dess formulering i allo fått den grannliga form, som betingas därav, att vi alla torde känna universitetets tacksamhetsskuld till ämbetets nuvarande lysande innehavare."

Professor *Bergmark* röstade för kommitterades förslag i ärendet.

Professor *Edgar Reuterskiöld* hemställde under åberopande av vad han förut i saken anfört om avstyrkande av den föreliggande framställningen.

Professorerna *Wirgin*, *Svedelius* och *Lagercrantz* röstade för kommitterades förslag.

Professor *Engströmer* yttrade, att han i hög grad behjärtade de betänkligheter mot en förändring i detta hänseende, vilken anförts i konsistoriet, men att han dock under nuvarande förhållanden vidhölle kommitterades förslag.

Professor *Göransson* förklarade sig under åberopande av vad professor C. A. Reuterskiöld här förut anfört rösta för avstyrkande av den gjorda framställningen.

Professorerna *C. Wiman*, *Oseen*, *Akerblom* och *Staaff* röstade för kommitterades förslag.

Professor *Psilander* röstade för avstyrkande av den från Lunds universitet gjorda framställningen.

Professor *von Friesen* röstade för kommitterades förslag.

Professor *Wiklund* yttrade med egna ord:

"Då jag i många avseenden måste följa samma tankegång som prof. *Moberg* i hans yttrande till Lunds större akademiska konsistorii protokoll, röstar jag avslag."

Professor *Juel* röstade för avstyrkande av den ingivna ansökningsen.

Professor *Quensel* röstade för kommitterades förslag.

Professor *C. A. Reuterskiöld* röstade, under åberopande av vad han här ovan under diskussionen anfört, för avstyrkande av den föreliggande framställningen.

Professorerna *Hultkrantz*, *Gullstrand*, *Johansson* och rektor professor *Stavenow* avgåvo sina röster för kommitterades förslag i frågan.

Av konsistoriets i omröstningen deltagande 24 ledamöter hade sålunda 17 avgivit sina röster för kommitterades förslag, varemot 7 avstyrkt den från Lunds universitet gjorda framställningen; och hade således konsistoriet med anledning av förevarande remiss beslutit avgiva yttrande i överensstämmelse med vad kommitterade här ovan föreslagit; varom skrivelse med bifogande av utdrag av konsistoriets i ärendet förda protokoll skulle till kanslersämbetet översändas.

Ur protokollet:

H. Sjöberg.

Avskrift.

Bilaga.

Till Konungen.

Under åberopande av bilagda protokollsutdrag får det större konsistoriet vid universitetet i Lund härmed i underdånighet hemställa, att § 12 i gällande universitetsstatuter måtte ändras till följande lydelse och att i sammanhang härmed nedanstående övergångsbestämmelse måtte fastställas:

"§ 12.

1. Prokanslerer för universiteten i Uppsala och Lund utnämnas av Kungl. Maj:t efter föregångna val, som för vardera universitetet förrättas å tid, vilken Kungl. Maj:t bestämmer.

2. Prokansler väljes av den akademiska församlingen. Valmans utevaro hindrar ej valförrättningens företagande. Valförrättare är rektor eller den hans ämbete förvaltar. Valet sker med slutna sedlar, upptagande namnet på den person, som anses till ämbetet lämpligast. Avgivna röster uppräknas inför protokoll, som förses med underskrift av valförrättaren och två andra valmän. Valförrättaren har att, med överlämnande av protokollet, hos Kungl. Maj:t anmäla valets utgång.

3. Anser Kungl. Maj:t icke, att den, som erhållit de flesta rösterna, eller, där två eller flera erhållit högsta röstetal, någon av dessa bör till ämbetet utnämnas, förordnar Kungl. Maj:t om nytt val."

”Övergångsbestämmelse.

Val av prokansler för universitetet i Uppsala skall första gången företagas vid nuvarande prokanslerns avgång.”

Underdånigst:

På det större konsistoriets vägnar:

JOHAN C. W. THYRÉN.

N. Linder.

Lund den 14 februari 1925.

Rätt avskrivet; betygar å tjänstens vägnar:

N. Linder.

Bilaga.

Utdrag ut protokoll, hållet hos det större akademiska konsistoriet i Lund den 14 februari 1925.

Närvarande: Ordförande: rektor, professor Thyrén; ledamöter: professorerna Charlier, Forssman, K. Petrén, Herner, Thunberg, Liljeqvist, Ernberg, Overton, Ekwall, Moberg, Holmquist, P:n Nilsson, Walberg, Ahlström, Malmgren, Aurelius, Carlgren, Bergman, Löfstedt, Aulén, Grönwall, Olson och Sommarin. Vid protokollet undertecknad.

§ 28. Sedan konsistoriet vid sammanträde den 5 dennes tillsatt en kommitté, bestående av universitetets rektor, såsom ordförande, samt professorerna Herner, Björling, Forssman, Moberg och Carlgren, såsom ledamöter, med uppdrag åt kommittén att till konsistoriet inkomma med yttrande och förslag i den genom biskop Gottfrid Billings bortgång uppkomna frågan om nytt prokanslersval vid universitetet, så hade kommitterade låtit genom rektor ingiva ett så lydande utlåtande:

”Till Större akademiska konsistoriet i Lund etc. (se tryckt bilaga nr 1 år 1925.)

Det antecknades, att förenämnda utlåtande i tryckta exemplar utdelats till konsistoriets ledamöter.

Då ärendet nu företogs till behandling i konsistoriet, meddelade herr ordföranden, att han på grundval av kommittémajoritetens utlåtande låtit uppgöra följande förslag till ändring av § 12 i gällande universitetsstatuter:

”§ 12.

1. Prokanslerer för universiteten i Uppsala och Lund utnämnas av Kungl. Maj:t efter föregångna val, som för vardera universitetet förrättas å tid, vilken Kungl. Maj:t bestämmer.

2. Prokansler väljes av den akademiska församlingen. Valmans utevaro hindrar ej valförrättningens företagande. Valförrättare är rektor eller den hans ämbete förvaltar. Valet sker med slutna sedlar, upptagande namnet på den person, som anses till ämbetet lämpligast. Avgivna röster uppräknas inför protokoll, som förses med underskrift av valförrättaren och två andra valmän. Valförrättaren har att, med överlämnande av protokollet, hos Kungl. Maj:t anmäla valets utgång.

3. Anser Kungl. Maj:t icke, att den, som erhållit de flesta rösterna, eller, där två eller flera erhållit högsta röstetal, någon av dessa bör till ämbetet utnännas, förordnar Kungl. Maj:t om nytt val.

Övergångsbestämmelse.

Val av prokansler för universitetet i Uppsala skall första gången företagas vid nuvarande prokanslerns avgång"; som upplästes.

Härefter beslöt konsistoriet på därom väckt förslag att till nästa sammanträde bordlägga den av kommitterade berörda frågan om avlåtande till Kungl. Maj:t av en skrivelse, innefattande framställning att Kungl. Maj:t måtte, därest biskopsutnämningen komme att äga rum före Kungl. Maj:ts beslut över en eventuell ansökan från konsistoriet om upphävande av biskopens i Lund självskrivnenhet såsom universitetets prokansler, förordna, att med den utnämnde biskopens övertagande av prokansleriatet skulle tillsvidare anstå.

Mot detta konsistoriets beslut att bordlägga ärendet i denna del anmäldes reservation av professorn *Thunberg*, som ansåg, att konsistoriet bort omedelbart fatta beslut jämväl rörande den ifrågasatta särskilda skrivelser till Kungl. Maj:t.

Under den fortsatta diskussionen i ärendet yttrade professorn *Ernberg* följande:

"I huvudsak biträder jag de synpunkter, som anförts av kommitterades majoritet.

Enligt min uppfattning vore det dock önskvärt, att vartdera universitet valde — icke en prokansler, utan en kanslerns ställföreträdare, vilken hade att övertaga allenast *en* av prokanslerns uppgifter: det eventuella bestridandet av kanslerns åligganden; prokanslerns övriga funktioner skulle då tillfalla universitetets rektor. Prokanslerns i universitetsstatuternas §§ 84 och 85 omförmälda funktioner torde nämligen icke med fördel kunna handhas av annan än den, som är bosatt i universitetsstaden eller på kortare avstånd därifrån. Vad angår ett prokanslersval för Lunds universitet kan detta förhållande i och för sig antagas medföra en stark begränsning av möjligheterna att finna lämpliga kandidater, enkannerligen därigenom att i huvudstaden bosatta personer icke gärna skulle kunna ifrågakomma. Denna begränsning bortfaller givetvis, därest valet gäller allenast en ställföreträdare för kanslern.

Vidare tillåter jag mig föreslå, att valet skulle avse en begränsad tid av fem år."

Professorn *Aulén* förklarade, att han kunde gå med på det av majoriteten inom kommittén framlagda förslaget som ett provisorium, dock med femårs valperioder, därvid han ville taga sikte på möjligheten av att en gemensam vice kansler sedermera skulle kunna väljas av samma korporationer, som nu valde kansler.

Sedan diskussionen avslutats, skreds till votering, därvid

professorn *Sommarin* förklarade, att han med instämmande i kommittémajoritetens motivering röstade för att konsistoriet måtte ingå till Kungl. Maj:t med underdånig hemställan om ändring av § 12 i gällande universitetsstatuter och om fastställande av därtill hörande övergångsbestämmelse i enlighet med det av ordföranden framlagda förslaget;

professorn *Olson* yttrade:

"Ehuru jag icke känner mig fullt övertygad om nödvändigheten av en förändring i nuvarande bestämmelser rörande tillsättande av prokansler, ansluter jag mig dock till majoritetens förslag i frågan. Vid valet mellan detta och de reservationsvis framförda förslagen föredrager jag det förra av det skälet, att då

det i alla händelser synes sannolikt eller nödvändigt, att prokanslersinstitutionen i en eller annan form bibehållas, detta förslag är det enda, som tager tillbörlig hänsyn till önskvärdheten av att vid tillsättande av prokansler universitetet självt får så stort inflytande på personvalet som möjligt. I övrigt biträder jag det av professor Ernberg gjorda förslaget, att prokansler tillsättes på viss begränsad tid (fem eller tio år)";

professorn *Grönwall* röstade lika med professorn Sommarin;

professorn *Aulén* återopade sitt yttrande och röstade för en framställning i enlighet därmed;

professorn *Löfstedt* instämde med professorn Olson;

professorn *Bergman* röstade för att konsistoriet skulle göra framställning i enlighet med det av professorn Moberg inom kommittén framförda förslaget; dock att han alternativt kunde vara med om en framställning i enlighet med professorn Ernbergs här ovan i protokollet intagna yttrande;

professorn *Carlgrén* röstade lika med professorn Sommarin;

professorn *Aurelius* röstade för en framställning i enlighet med kommittémajoritetens förslag, dock med tillägg att val av prokansler allenast skulle avse en tid av fem år;

professorn *Malmgren* yttrade:

"Då genom motion fråga blivit inom riksdagen väckt om skrivelse till Kungl. Maj:t angående omläggning av prokanslersinstitutionen och man med all sannolikhet torde kunna påräkna, att inom kort tillfälle beredes båda universiteten att samtidigt upptaga frågan till behandling, anser jag, att det f. n. icke är nödvändigt eller lämpligt att nu vidtaga annan åtgärd än den av professor Moberg föreslagna";

professorn *Ahlström* röstade lika med professorn Sommarin;

professorn *Walberg* röstade för bifall till professorn Mobergs förslag;

professorn *M. P. Nilsson* röstade lika med professorn Sommarin, professorn *Holmquist* med professorn Aurelius;

professorn *Moberg* röstade för bifall till sitt förslag;

professorerna *Ekwall* och *Overton* röstade lika med professorn Sommarin;

professorn *Ernberg* återopade sitt yttrande och röstade för en framställning i enlighet därmed;

professorn *Liljeqvist* röstade lika med professorn Sommarin;

professorn *Thunberg* röstade för att konsistoriet måtte, i enlighet med professorn Mobergs förslag, ingå till kanslern med hemställan, att kanslern ville hos Kungl. Maj:t utverka, att prokanslersämbetet vid universitetet måtte tills vidare lämnas obesatt; vartill professorn Thunberg fogade, att han ansåge, att, därest Kungl. Maj:t lämnade bifall till en sådan hemställan, frågan om prokanslersämbetets bibehållande först därefter borde upptagas till allsidig utredning;

professorerna *Herner*, *K. Petrén* och *Forssman* röstade lika med professorn Sommarin;

professorn *Charlier* instämde med professorn Thunberg; och

ordföranden, rektor, professorn *Thyrén*, röstade lika med professorn Sommarin.

Genom den sålunda verkställda omröstningen hade alltså konsistoriet beslutit att, under återopande av kommittémajoritetens utlåtande, ingå till Kungl. Maj:t med underdånig hemställan om ändring av 12 § i gällande universitetsstatuter och om fastställande av därtill hörande övergångsbestämmelse i enlighet med det

av ordföranden framlagda förslaget; och skulle den underdåniga framställningen i ärendet överlämnas till kanslern för rikets universitet.

Denna paragraf skulle anses genast justerad.

Ur protokollet:

N. Linder.

Större konsistoriets vid universitetet i Lund protokoll
den 14 februari 1925, § 28.

Bilaga nr 1 år 1925.

Till större akademiska konsistoriet i Lund.

Sedan konsistoriet enligt beslut den 5 dennes uppdragit åt undertecknad, rektor, samt professorerna Herner, Björling, Forssman, Moberg och Carlgren att såsom kommittéerade till konsistoriet inkomma med yttrande och förslag i den genom prokanslern för universitetet, biskop Gottfrid Billings bortgång uppkomna frågan angående nytt prokanslersval, hava kommittéerade förehaft detta ärende till behandling.

Efter överläggning hava undertecknad, Thyren, samt professorerna Herner, Forssman och Carlgren enats om följande uttalande:

Kommittén anser sig först böra fästa konsistoriets uppmärksamhet därpå, att varje beslut av konsistoriet, som går ut på ansökan om upphävande av biskopens i Lund självskrivenhet såsom universitetets prokansler, med nödvändighet kräver en särskild skrivelse av konsistoriet med anhållan, att Kungl. Maj:t, därest biskopsutnämningen äger rum före Kungl. Maj:ts beslut över konsistoriets ansökan, måtte förordna, att med den utnämnde biskopens övertagande av prokansleriatet skall tillsvidare anstå.

Vad vidare angår eventuella ändringar i föreskrifterna rörande prokansleriatet möter först frågan, huruvida ämbetet bör avskaffas eller icke. Såvitt emellertid *kanslersinstitutionen* bibehålles — och annat lär icke från något håll, allra minst från universitetet, ifrågasättas — är det uppenbart omöjligt att avskaffa prokanslersämbetet i vad rör dess huvudsakliga funktion. Denna består nämligen *de facto*, såsom § 11 Un. Stat. tillämpas i praktiken, i att handlägga de till kanslersämbetet hörande göromål under tider, då kanslern själv är förhindrad. En sådan ställföreträdare måste tydligen finnas, vare sig utsedd permanent eller för varje särskilt fall. Prokanslerns befogenhet åter i övrigt, bortsett från nämnda nödvändiga funktion, inskränker sig numera i praktiken huvudsakligen till att bevilja tjänstledighet under något längre tid än som tillkommer rektorsämbetet ävensom meddela vissa kortare förordnanden; huruvida denna befogenhet utövas av prokansler eller rektor, torde vara ganska likgiltigt.

Om sålunda en ställföreträdare för kanslern måste finnas, så uppstår närmast frågan, huruvida denne lämpligast bör vara någon, som genom viss ämbetsställning är självskriven, eller han bör på annat sätt utses. Det nuvarande förhållandet, att ärkebiskopen i Uppsala och biskopen i Lund äro självskrivna prokanslerer, synes helt naturligt i vad rör dess historiska tillkomst. Då å ena sidan teologien var kärnan i universitetets vetenskapliga verksamhet, kanske i någon mån med de andra vetenskaperna såsom sina hjälpvetenskaper, å andra sidan det var så gott som självklart, att till biskop valdes en man ur universi-

tetets krets, sålunda en vetenskapsman och ofta en framstående sådan — alla Lunds biskopar, som varit prokanslerer, från och med den förste biskop, biskop Winstrup, till och med den siste, biskop Billing, hava utan något enda undantag varit professorer, visserligen icke alltid i teologi — kunde knappast någon bättre lösning tänkas, än att denne man i kraft av sitt ämbete övertog prokansleriet. Tiderna hava emellertid i båda dessa avseenden ändrats. De övriga vetenskaperna hava utvecklat sig så, att man icke längre kan påstå, det teologien såsom vetenskap skulle intaga någon annan och högre ställning än vetenskaperna i allmänhet; icke heller får man längre taga för givet, att biskopsstolen i universitetsstaden alltid kommer att besättas med någon, som genom professorskompetens fått signaturen av vetenskapsman eller överhuvud med vetenskap tagit annan befattning än som fordras för avläggande av examina. Sålunda synes icke längre några *principiella* skäl föreligga för att behålla en ordning, som icke längre svarar till sakförhållandena. En annan fråga är visserligen, huruvida någon ny ordning kan utfinnas, som är *praktiskt* tillfredsställande.

Dessförinnan torde emellertid den fråga böra upptagas, huruvida icke, med hänsyn till de särskilda regler, som gälla för ärkebiskopsämbetets tillsättning, det kunde anses innebära en tillräcklig reform, att ärkebiskopen bleve, i kraft av sitt ämbete, båda universitetens gemensamme prokansler. Emellertid läser den skillnad i garanti av de speciellt vetenskapliga intressena, som kunde följa av nämnda olikhet i tillsättningsproceduren, knappast få anses så väsentlig, att den skulle motivera en dylik ändring av bestående föreskrifter. Därtill kommer bland annat den olägenhet att, om ärkebiskopen i Uppsala skulle, i egenskap av gemensam prokansler och därmed kanslerns ställföreträdare, handlägga sådana speciella ärenden från Lunds universitet som t. ex. befordringsfrågor, detta kunde, med hänsyn till den ej sällsynta motsatsen mellan lundsiska och uppsaliensiska intressen, befaras i ett eller annat svårlöst fall bringa honom, såsom oundgängligen mera lerdad med Uppsala, i en icke alldeles behaglig ställning.

Självskrivnenhet såsom prokansler torde ännu mindre kunna ifrågasättas för innehavare av annat ämbete. Vare sig man tänker på en gemensam prokansler, exempelvis bosatt i Stockholm, eller, såsom för det närvarande, en prokansler för varje universitet, läser det svårligen vara möjligt att finna något ämbete, där en dylik förening fölle sig naturlig. Därtill kommer, att medan det för bibehållande av universitetsstyrelsens beskaffenhet torde vara högst önskvärt, att prokanslersämbetet, hädanefter som hittills, är i likhet med kanslersämbetet oavlönat, det skulle möta svårigheter att utan ersättning pålägga innehavaren av annat ämbete en sådan extra börda, där denna icke hade hävden för sig.

Förkastar man sålunda självskrivnenheten i varje form, så återstå två vägar: den ena, att Konungen förordnar prokansler, vare sig permanent eller för varje fall och vare sig gemensamt för båda universiteten eller en för vardera; den andra, att prokansler väljes av universiteten. Den förstnämnda lösningen kunde förefalla synnerligen enkel och så mycket närmare till hands, som enligt nuvarande universitetsstatuters ordalydelse Konungen i varje särskilt fall förordnar vem han vill att under förfall för kanslern sköta dennes ämbete. Emellertid synes även denna väg vid närmare påseende icke lämplig. Om Konungen fortsätter den gamla hävden och förordnar, permanent eller för varje särskilt fall, ärkebiskopen i Uppsala och biskopen i Lund till vice kanslerer, eventuellt med den förstnämnda såsom kompetent i fråga om gemensamma ärenden (såsom för närvarande alltid sker), så innebär detta *de facto* ingen ändring i nuvarande förhållanden: Konungens förordnande blir då blott en formell bekräftelse på den

faktiska självskrivnenbeten. Om återigen traditionen brytes, så skulle lätt, med denna frågas beskaffenhet, kunna inträffa, att förordnandet bestämdes av växlande politiska partisynpunkter, så att t. ex. en mera konservativ regering regelbundet förordnade nämnda kyrkliga ämbetsmän, medan en radikal regering uppsökte andra personer. Även kunde lätt inträffa, med den centrala maktens ganska naturliga benägenhet för att centralisera, att man genom en dylik bestämelse skapade en inkörsport för en byråstyrelse över universiteten eller dylikt, i stället för deras nuvarande egenartade självstyrelse — en förändring, som i universitetens ögon säkerligen icke vore till det bättre. Det synes därför avgjort det önskvärda, att regeringens direkta ingripande inskränker sig till att bestämma, vem som skall handlägga de *gemensamma* universitetsärendena vid kanslerns förfall; därvid regeringen med visshet torde kunna förväntas välja en av de två prokanslererna (om två sådana komma att finnas).

Det återstår sålunda den utväg, att prokansler väljes av universiteten. Här låter tänka sig antingen, att universiteten välja en gemensam prokansler, likasom de välja kansler, eller att de välja en var för sig, så att två prokanslerer allt fortfarande finnas. Mot den förstnämnda anordningen kunna ganska allvarliga invändningar göras — närmast den tekniska svårigheten i själva övergången från de nuvarande förhållandena (i det att valet av den gemensamme prokanslern knappast kunde länkas ske förr än vid Uppsala nuvarande prokanslers avgång, vadan således Lunds universitet, till dess detta inträffade, fingo åtnöja sig med något slags provisoriskt upprätthållande av ämbetet). Bortsett emellertid härifrån, skulle ett dylikt gemensamt prokanslersval icke kunna undgå att komma i ett mindre tilltalande förhållande till kanslersvalet. Denne ställföreträdare, vilken liksom kanslern själv komme att fungera utan någon ersättning i lön, skulle helt visst mottaga uppdraget under den stillatigande förutsättning att vid kanslerns eventuella avgång från ämbetet, närmast komma i betraktande vid nytt kanslersval. Befinner han sig — såsom förhållandet plögar vara med den, som väljes till kansler — vid mera framskriden ålder, så torde stundom inträffa, att han vid den ungefär jämnåriga kanslerns avgång är något väl gammal: väljer man åter till prokansler en yngre man, vilken inger *förhoppning* att nå den höga ställning och det inflytande i samhället, som man gärna önskar hos en universitetskansler, så måste man räkna med möjligheten, att dessa förhoppningar icke fullt realiseras; men universiteten torde dock få svårt att icke, vid eventuell ledighet i kanslersämbetet, välja denne prokansler till kansler.

Kommittén finner sig därför icke kunna förorda någon annan lösning än den enda nu återstående, nämligen att varje universitet, vid inträdd prokanslersledighet, själv väljer sin prokansler. De svårigheter, som man från flera håll velat finna förknippade med denna lösning, torde icke existera i verkligheten. Invändningarna hava huvudsakligen hänfört sig till den förmenta knappheten på lämpliga kandidater till platsen. Men här bör först och främst erinras, att ändringen ingalunda utgör en inskränkning i förhållande till det nuvarande utan en utvidgning. *Möjligheten* att biskopen (respektive ärkebiskopen) kan samtidigt vara prokansler kvarstår, ehuru *nödvändigheten* av denna förbindelse faller bort. Ändringens reella betydelse reducerar sig därtill, att om universitetet *in casu* anser sig ha tillgång till en lämpligare person än biskopen i Lund, universitetet väljer den. Om åter universitetet eller dess majoritet anser biskopen lämpligare än någon annan ifrågakommande, så bör det icke rimligen kunna betvivlas, vare sig att universitetet väljer honom eller att han mottager valet. För den valde, vilken han än må vara, bör det vara en större tillfredsställelse att veta, att hans ställning grundar sig på en önskan hos majoriteten av väljare, än att

vara i ovisshet härom eller kanske vara viss om motsatsen. För det fall, att prästerskapet väljer en biskop, som står vetenskapen mera fjärran eller som universitetet av andra skäl icke finner särskilt lämplig för prokanslersämbetet, lär icke vara att befara, att någon fullständig brist på dugliga kandidater skulle föreligga. Då professorer pensioneras vid uppnådda 65 år — en ålder, som förutvarande prokanslerer ofta betydligt överskridit, utan att därav förmärkt någon olägenhet, och en ålder, som med fem år understiger pensionsåldern för domare, vilka dock för utövningen av sin tjänst hava att följa hela den fortskridande lagstiftningen — skulle det vara egendomligt, om icke bland dessa emeriti, vilka mestadels stanna kvar i universitetsstaden, skulle finnas någon enda såsom prokansler fullt användbar. Tvivel i denna del, där det icke berott på obehörig hänsyn till den gamla ämbetsrangen, vilken i universitetsförhållanden bör ersättas av en taxering efter helt andra grunder, torde förklaras genom en inblandning av synpunkter, som hava sin giltighet vid *kanslersvalet*. Kanslern bör väljas bland män, som genom sina föregående och sin nuvarande ställning kunna förväntas vara i stånd att påverka regering och riksdag i en för universitetet gagnelig riktning. En sådan ställning hava pensionerade professorer visserligen icke ofta, men även bland prokanslererna har den hittills avgjort hört till undantagen. Och om kanslern blott besitter den, lär icke vara någon livssak för universitetet, huruvida den innehaves av hans ställföreträdare för några veckor.

Beträffande den stundom framhållna synpunkten av prokanslerns representationsskyldighet torde den under nuvarande förhållanden icke hava någon större betydelse. Den *nödvändiga* representationsskyldigheten vid universitetet i vår tid gäller främmande vetenskapsmän, som besöka universitetet. Numera faller den representation, som härvid kan ifrågakomma, alldeles överbärande på den besökandes fackkolleger. För den mera vardagliga representationen inom universitetet finnes rektorshonoraret, som torde böra uppfattas såsom representationspenningar. Vid utomordentliga tillfällen, såsom stora jubelfester o. d., lär icke med säkerhet kunna förväntas, att representationen låter sig uppdelas, allt efter beredvillighet och förmögenhetsomständigheter, på universitetets samtliga professorer. Det kräves därför icke numera, att prokanslern är en person med stora inkomster eller mera nämnvärd förmögenhet, även om detta naturligen i och för sig är en fördel.

Antages nu framställda förslag, torde nu gällande föreskrifter för kanslersvalet böra i tillämpliga delar utsträckas att gälla för prokanslersvalet. Därav följer, att valet bör stadfästas genom Konungens utnämning.

Kommitterade hava ansett sig böra i detta sammanhang yttra sig även om universitetets förhållande till biskopsvalen, såväl det nu förestående som biskopsval i framtiden. Då frågan — troligen beroende på hänsyn till den bortgångne prokanslerns personliga ställning därtill — framkommit först på en tidpunkt, som i betraktande av den nödvändiga remissen till Uppsala m. m. utsluter möjligheten att den kan vara definitivt avgjord före biskopsvalet, synes givet, att universitetets professorer hava både rätt och skyldighet att denna gång deltaga i valet. Även för det fall, att konsistoriet med stor majoritet skulle besluta i överensstämmelse med nu framlagda förslag, så låter det, enär ärendet hör till de för båda universiteten gemensamma, tänka sig, att utgången på grund av ett mera eller mindre starkt motstånd från Uppsala konsistorium, bleve negativ. Ha då Lunds professorer, i förväntan på bifall till sin anhållan, underlåtit att rösta, komma de i det läge att automatiskt erhålla en prokansler, på vars tillsättande de icke haft någon som helst inverkan. Å andra sidan är det knappast

antagligt, att professorernas röster skulle för någon medlöra ens förslagsrum, såvida de icke fått anslutning från en ganska betydlig del av stiftets prästerskap. Olägenheterna för prästerskapet av att professorerna deltaga i valet synes därför avgjort mindre än olägenheterna för universitetet av att de icke deltaga.

Vad beträffar framtida biskopsval, ställer sig fragan, förutsatt att en ansökan i föreslaget syfte ingives och beviljas, naturligen annorlunda. Då universitetet icke bleve bundet vid den till biskop utnämnde, har universitetet ej längre samma tvingande skäl att önska deltagande i valet. Å andra sidan kan icke förnekas, att det för universitetet kan vara av gansk stor vikt att just på biskopsstolen finna en man, som lämpar sig att välja till prokansler. Men ett deltagande under då föreliggande förhållanden torde i varje fall icke kunna ske mot prästerskapets önskan. Det synes därför böra på lämpligt sätt utrönas — alltjämt förutsatt att den föreslagna förändringen rörande prokansleriatets tillsättning kommer till stånd — huruvida prästerskapet finner med sin fördel förenligt, att förbindelsen mellan biskopsvärdigheten och prokansleriatet på det sätt underlättas, att universitetet alltjämt får öva det inlytande på valet som för närvarande. I motsatt fall synes bestämmelsen i K. F. 1759 böra upphävas.

Professorerna Moberg och Björling, vilka icke kunna biträda detta kommitté-majoritetens uttalande, hava avgivit särskilda yttranden och därvid anført,

professor Moberg:

”Om jag överhuvud taget finner en förändring önskelig i fråga om prokanslersinstitutionen, så är det därför, att jag finner denna själv vara helt föråldrad och otidsenlig.

En blick på Univ. Stat. Kap III (”Prokanslern”), visar, att ingen av de uppgifter, som åligga prokansler, är av den beskaffenhet, att den icke likaväl kan fyllas av universitetets rektor. Några av dem måste redan nu anses också och huvudsakligen åligga just honom.

Men det är icke nog med, att prokanslersinstitutionen är överflödig, den är i vissa avseenden direkt olämplig. Enligt Univ. Stat. § 13 bör prokanslern ”göra sig avseende om alla universitetets angelägenheter, lärarnas verksamhet, undervisningens gång och de studerandes sedliga förhållande samt med upplysningar och råd, där han så aktar nödigt, främja universitetets väl och anseende”. Det övervakande och den välvilliga handledning, som det härmed ålägges prokanslern att gentemot universitetet utöva, äro icke blott icke för universitetet behöfliga, utan icke med dess självständighet och värdighet förenliga. Därför icke blott *kan* prokanslersämbetet utan olägenhet avskaffas, utan det *bör* avskaffas.

Det har stundom såsom skäl mot ett fullständigt avskaffande av prokanslersämbetet framhållits, att en prokansler är nödvändig såsom vikarie för kansler vid förfall för denne eller när kanslersämbetet är ledigt. Men enligt Univ. Stat. § 11 ankommer det på Kungl. Maj:t att i sådant fall förordna ”huru med ämbetets utövning under tiden skall förhållas”. Härutinnan behöver efter prokanslersämbetets avskaffande ingen förändring ske. Det åligger visserligen enligt Univ. Stat. § 16 prokansler att vid sådana tillfällen bestrida de åligganden, som tillhöra kanslersämbetet, ”till dess Kungl. Maj:t meddelat förordnande om ämbetets upprätthållande”. Men det är klart, att det i övrigt föråldrade ämbetet icke bör bibehållas endast för att dess innehavare skall finnas till hands att träda i funktion under de få timmar eller dagar, som i ogynnsamt fall kunna komma att förflyta, innan Kungl. Maj:ts förordnande hunnit meddelas.

Vad åter angår den praxis, enligt vilken Uppsala universitets prokansler i dessa fall plägat av Kungl. Maj:t förordnas att besörja ärenden rörande Uppsala universitet ävensom Karolinska institutet och Stockholms och Göteborgs

högskolor, men Lunds universitets prokansler att förestå kanslersämbetet för sistnämnda universitet, så är detta just blott en praxis och ingen nödvändighet. Det är till och med ganska tvivelaktigt, om det verkligen är lyckligt, att genom denna praxis de åligganden, som normalt sammanföras under *en* persons avgörande, vid förfall för denne fördelas på två personer. Det skulle dock kunna inträffa, att denna anordning i ett eller annat fall ledde till sönderbrytande av den enhetlighet i universitetsärendenas handläggning, som är till så väsentlig fördel för våra högskolor och universitet. Och säkert är det en opraktisk ordning, att vid sådant förordnande tjänstförrättande kansler för universitetet i Lund är bosatt i Lund, men kanslersexpeditionen är förlagd till och kanslerssekreteraren bosatt i Stockholm.

Med prokanslersämbetets avskaffande skulle alltså icke ens i detta hänseende någon olägenhet uppstå. Det är snarare sannolikt, att därmed, utan någon vidare ändring i hithörande bestämmelser, en mera tillfredsställande ordning skulle kunna vinnas än den, som med nu bestående praxis varit rådande.

Vad slutligen beträffar det sätt, på vilket här framställda önskemål, prokanslersämbetets avskaffande, skulle kunna vinnas, vore det till synes enklast och naturligast, att alla bestämmelser om prokansler och hans åligganden utginge ur universitetsstatuterna. Men detta skulle bli möjligt endast om ett liknande yrkande framfördes också från Uppsala universitet. Alldeles bortsett från om något sådant yrkande kan komma att därifrån framställas, är det tydligt, att en förändring av denna art knappast kan ifrågasättas annat än när prokanslersämbetet är ledigt, såsom fallet nu är i Lund. Under sådana förhållanden och till undvikande av onödiga komplikationer torde det vara enklast att för närvarande icke heller framställa yrkande om formligt avskaffande av prokanslersämbetet för Lunds universitet. Samma resultat, praktiskt taget, torde kunna uppnås på ett vida enklare sätt genom att större konsistoriet ingår till kanslern med hemställan, att kanslern ville hos Kungl. Maj:t utverka, att prokanslersämbetet vid Lunds universitet måtte tillsvidare lämnas obesatt samt att rektor vid universitetet i Lund måtte erhålla uppdrag att under tiden bestrida de åligganden, som tillhöra detta ämbete.

På denna väg skulle hela den förändring, som här ovan framställts såsom önskelig, kunna i realiteten ernås måhända t. o. m. utan omedelbar ändring av universitetsstatuterna. På sin höjd kunde en lätt jämkning behöva företagas i sista satsen av Univ. Stat. § 12, vilken har följande lydelse: "prokansler för universitetet i Lund är biskopen över Lunds stift".

På detta interimsstadium kunde sedan frågan utan olägenhet förbli, till dess den lämpligen, eventuellt vid ledighet i prokanslersämbetet vid Uppsala universitet, kunde återupptagas i hela sin vidd och i ett sammanhang för båda universiteterna. —

Jag vill blott tillägga, att jag är ense med kommitténs majoritet om den interimistiska åtgärden med framställning om prokanslersämbetets skiljande tills vidare från biskopsämbetet";

professor Björling:

"I likhet med professor Moberg anser jag det för universitetet vara en angelägen sak, att prokanslersinstitutionen avskaffas. Det är visserligen en gammal och vacker tradition, som därmed brytes, men tidsförhållandena äro icke längre sådana, att universitetet böra stå kvar under det patriarkaliska beskydd och den vänliga tillsyn, som statuterna, § 13, uppdraga åt prokanslern.

Jag håller också med professor Moberg om att den ändring i statuterna, som för prokanslersinstitutionens avskaffande erfordras, icke lämpligen kan göras

annat än när prokanslersämbetet vid *bägge* universiteten är ledigt. Fragens definitiva avgörande måste alltså anstå till dess ämbetet också i Uppsala blir ledigt; men det är desto nödvändigare att *nu* här i Lund träffa sådana anordningar, att vid sagda tillfälle fragans lösning icke är genom personliga förhållanden utesluten eller försvarad.

Redan av detta skäl synes mig majoritetens förslag, att en prokansler för vårt universitet bör nu, i den inträffade ledigheten, tillsättas efter särskilt val, vara mindre lyckligt. Men det avgörande skälet emot detta förslag är i mina ögon det reella, som ligger i sannolikheten att val av prokansler för vårt universitet skall leda till ett fastslående av biskopens patriarkalt överordnade ställning över universitetet med den särskilda pondus, som ett skenbarligen fritt val förlänar. Ty hur skulle ett dylikt prokanslersval i Lund utfalla? Antaget att en hittillsvarande professor utnämnes till biskop — och en 250-årig obruten praxis gör detta antagande rätt sannolikt — så är det väl ingen av oss, som tror, att mer än hälften av professorerna skulle vilja förbigå den nyutnämnde biskopen vid prokanslersvalet. Fastmera torde det kunna förutses som visst, att han skall med stor majoritet utses till prokansler och därmed hava fått ett fast stöd för sin faderliga förmansställning över universitetet, ett stöd sådant aldrig självskrikenheten kunnat giva honom. Ja, jag skulle till och med våga en gissning, att *om* det inträffade att biskopsvärdigheten tillfölle en prästman utanför teologiska fakulteten, så hade även *han* ganska stora utsikter vid ett prokanslersval — det finns dock så många yttre omständigheter, som skulle komma att inverka på valmännen vid avgörandet om man verkligen skall gå ifrån den, som med traditionens väldiga makt står närmast att väljas.

Vill man således verkligen avskaffa den gamla ordningen, att "prokansler över universitetet i Lund är biskopen över Lunds stift", så måste man, enligt min mening, gå ett steg längre än majoriteten och avskaffa prokanslersämbetet för Lunds universitet. Vad som skall komma i stället är klart nog, för så vitt angår alla prokanslerns *andra* uppgifter än kanslersvikariatet. Uppgifterna enligt statuternas §§ 6, 13, 14 och 15 falla bort; de lämna intet kännbart tomrum efter sig. Uppgifterna enligt §§ 84 och 85 övergå automatiskt på rektor, det står redan skrivet så. Kanslersvikariatet kräver däremot särskild uppmärksamhet, icke så mycket för det interimistiska vikariat i och för sig, som omtalas i § 16, men så mycket mera för att vidmakthålla den för universitetens självstyrelse nyttiga praxis, att vikariatet nu aldrig anförtros åt någon funktionär i Kungl. Maj:ts kansli. Då denna praxis ansluter sig till nyss återopade bestämmelse i § 16, har emellertid denna bestämmelse så till vida en stor medelbar betydelse och måste därför kompletteras på något sätt, som den ej längre skall för vårt universitets del kunna tillämpas oförändrad. Men vem som skall, i stället för prokanslern, föreslås till interimsvikarie för kanslern, är icke lätt att säga. Jag stannar för min del vid *prokanslern för Uppsala universitet*, av följande skäl:

Först och främst är det av vikt, att den reform, det nu gäller att genomföra, icke stöter på större praktiska hinder än nödvändigt. Och en sådan anordning, som jag föreslar, skulle kunna införas utan att de överordnade myndigheterna behöfve höra någon annan vid sidan, utom innehavaren av prokanslersämbetet i Uppsala. För denne skulle det icke gälla någon större ökad belastning med ämbetsgöröml, då han redan plägar betros med kanslersvikariatet i allt övrigt, utom de speciella lundaärendena.

Vidare torde det icke låta sig göra att finna något annat ämbete, åt vars innehavare det ifrågavarande vikariatet skulle på samma sätt kunna utän vidare anförtros. Att åter välja någon viss person att tjänstgöra som vice kansler i före-

kommande fall, intill dess prokanslersämbetet i Uppsala varder ledigt, lär väl förbjuda sig själv. Men ett vall för den valdes livstid skulle komma att lägga hinder i vägen för reformens definitiva genomförande vid nyssberörda ledighetstillfälle, då, enligt vad jag ovan anfört, rätta tiden för detta genomförande bör anses ha kommit.

Frågas det då, huru jag tänker mig reformen den gången fullt genomförd, så svarar jag naturligtvis, att det skall icke avgöras nu och icke av oss, utan av dem, som vid den tiden handhava universitetets angelägenheter. Men jag vill dock *emot* majoritetens förmenta svårigheter med väljande av gemensam vice kansler för universiteten erinra om den nära till hands liggande möjligheten att välja — icke en expektant till kanslersämbetet, utan i stället — en *äldre* erfaren man, t. ex. en i huvudstaden eller dess närhet bosatt emeritus professor, vilken skulle kunna bli ej allenast en lämplig vikarie för kanslern, utan därutöver en konsulent åt honom vid förekommande tillfällen.

Emellertid, den frågan är ej nu aktuell. Nu gäller det blott, såsom professor Moberg framhållit, att utverka en provisorisk ordning, och för denna torde icke behövas något mera än den interimistiska åtgärd, som majoriteten i första hand föreslagit och som alltså även jag för min del förordar, samt därutöver en anhållan, att vad i 16 § av universitetsstatuterna är föreskrivet måtte förklaras tillvidare, vad båda universiteten angår, åligga Uppsala universitets prokansler.

Mot vad i kommittémajoritetens uttalande säges om deltagandet i biskopsvalet den 11 instundande mars anmäler jag slutligen min reservation.”

Lund den 11 februari 1925.

Å kommittérades vägnar:

JOHAN C. W. THYRÉN.

Avskrift.

Bilaga.

Till kanslern för rikets universitet.

Genom särskilda remisser den 14 och 21 februari 1925 har Ni för skyndsamt avgivande av yttrande till institutet överlämnat två likalydande, inom riksdagen avgivna motioner om upphörande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten. Lärarkollegiet får med anledning härav anföra följande.

Såsom i motionerna framhålles, finnes för Karolinska institutet ingen prokansler. De skyldigheter, som vid universiteten åligga prokanslern såsom sådan, nämligen att sammankalla till val av kansler, att bevilja vissa tjänstledigheter och att meddela vissa interimsförordnanden, handhavas vid Karolinska institutet av rektor, utan att någon olägenhet därav har försports. Vid förfall för kanslern har Kungl. Maj:t plägat förordna Uppsala universitets prokansler att vara kansler för institutet. Lärarkollegiet betygar, att institutets intressen hittills på intet sätt därav lidit men, och vill gärna instämma med motionärerna, att den nuvarande prokanslern vid Uppsala universitet visat sig i hög grad skickad att uppbära denna viktiga befattning.

Det oaktat kan lärarkollegiet ej annat än instämma med motionärerna, att det icke kan anses vara principiellt riktigt och under alla förhållanden be-

tryggande, att kanslersämbetet, ofta under avsevärd tid, förvaltas av en därtill självskriven kyrklig ämbetsman, som väljes och måste väljas till sitt ämbete med hänsyn till den kyrkliga tjänsten och icke till universitetens intressen. Lärarkollegiet får alltså förorda den i motionen ifrågasatta utredningen.

Stockholm den 12 mars 1925.

På Karolinska institutets lärarkollegii vägnar:

HJ. FORSSNER.

Nils Löwbeer.

Vidimeras.

Ex officio:

Axel Hamacher.

Bilaga.

Utdrag av protokoll, hållet vid sammanträde med Stockholms högskolas lärarråd den 26 februari 1925.

§ 1.

Från kanslern för rikets universitet hade till Stockholms högskolas lärarråd för avgivande av yttrande överlämnats en nådig remiss rörande en i riksdagens andra kammare väckt och till första tillfälliga utskottet överlämnad motion, nr 270, angående upphörande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet.

Med anledning av den föreliggande remissen beslöt lärarrådet avgiva följande yttrande:

Enär Stockholms högskola icke är underställd prokansler och därför med denne träder i beröring endast för det fall, att prokansler förordnas att förestå kanslers ämbete, finner lärarrådet riktigast att i sitt yttrande begränsa sig till enbart de förhållanden, som med sist anförda omständighet stå i sammanhang.

Det synes lärarrådet uppenbart, att den enligt motionen från vissa universitetshåll förordade åtgärden med en vicekanslers tillsättande genom val torde befinnas synnerligen ändamålsenlig. En så tillsatt vicekansler kan nämligen såsom ställföreträdande kansler förutsättas intaga en position ovan samtliga universitets och högskolors särintressen, vilken ej alltid torde tillkomma en person, som omedelbart utsetts för den ena eller andra institutionens speciella behov, liksom också förväntas besitta de för uppdragets fullgörande nödiga kvalifikationerna i högre grad än som vid självskrivnenhet till ställningen kan garanteras.

Ur protokollet:

Axel Edström.

Till kanslersämbetet för rikets universitet.

Då Göteborgs högskolas lärareråd i anledning av kanslersämbetets remiss av den 21 februari 1925 härmed går att avgiva yttrande över ledamoten av riksdagens andra kammare A. Engbergs motion angående upphävande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet, får det först framhålla, att det anser sig sakna befogenhet att uttala sig om frågan i hela dess omfattning. Det är endast på en punkt, som denna berör högskolan.

Vid de tillfällen, då kanslersämbetet icke är tillsatt, eller då kansler är förhindrad att utöva sitt uppdrag, har Kungl. Maj:t hittills städse förordnat prokanslern för Uppsala universitet att inträda i kanslers ställe även vad beträffar Göteborgs och Stockholms högskolor. Någon olägenhet, som kan motivera ändring i detta förhållande, har hittills icke förmärkts. Men om det av andra skäl skulle prövas lämpligt att upphäva prokanslersinstitutionen, får lärarerådet för sin del instämma i förslaget om tillsättandet av en ständig ställföreträdare för kansler.

Skulle åter prokanslersinstitutionen komma att bibehållas såsom en lokal myndighet, men med upphävande av nu gällande bestämmelser om självskrivna, synes det lärarerådet så mycket angelägnare att en särskild för alla universitet och högskolor gemensam ersättare för kansler utses. Det får då förutsättas, att denne ersättare i likhet med kanslern skulle utses genom val på samma sätt som denne.

I detta sammanhang tillåter sig lärarerådet erinra om att nämnda högskolors lärarekollegier icke deltaga i val av kansler; en år 1908 gjord framställning om tilldelande av sådan rättighet föranledde icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Lärarerådet önskar därför nu åter framhålla, att dessa högskolor fylla samma funktioner som universiteten, och att därför deras professorer borde kunna anses berättigade att deltaga i val av kansler och eventuellt dennes ersättare.

Göteborg den 28 februari 1925.

A lärarerådets vägnar:

OTTO SYLWAN.

J. Viktor Johansson.